

Ana Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi

Yıldız KUZGUN*

Jale ELDELEKLİOĞLU**

ÖZET

Bu çalışmada 1972 yılında Kuzgun tarafından geliştirilen ana-baba tutum ölçeğinin psikometrik çalışmaları yeniden yapılmıştır. Kuzgun'un ölçeği temel alınarak Demokratik, Otoriter, Koruyucu, Reddedici ve İlgisiz olmak üzere beş alt ölçek belirlenmiş ve bu alt ölçeklere uygun 119 madde yazılmıştır. Ölçek bu haliyle üniversite öğrencisine uygulanmış ve elde edilen puanlar faktör analizi tekniği ile yorumlanmıştır. Faktör analizi sonucu Demokratik ve Koruyucu Alt Ölçeği için faktör yükü en yüksek 15'er, Otoriter Alt Ölçeği için ise 10 madde seçilerek toplam 40 maddelik Ana-Baba Tutum Ölçeği oluşturulmuştur. Ana Baba Tutum Ölçeğinin iç tutarlığı Cronbach Alfa formülü ile hesaplanmış Demokratik Alt Ölçeği için .90, Koruyucu Alt Ölçeği için .82, Otoriter Alt Ölçeği için .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin kararlılık katsayıları ise Demokratik Alt Ölçeği için .92, Koruyucu Alt Ölçeği için .75, Otoriter Alt Ölçeği için .79 olarak bulunmuştur. Alt ölçekler arasındaki korelasyonlar ise Demokratik Alt Ölçeği ile Otoriter Alt Ölçek puanları arasında -0.64, Otoriter ve Koruyucu Alt Ölçek puanları arasında .36 dir.

Anahtar Sözcükler: Ana baba Tutumları, Ölçek Geliştirme.

SUMMARY

Development of Parental Attitude Scale

In this study, it is renovated the parental attitude scale that was developed by Yıldız Kuzgun in 1972. Five subscales such as Democratic, Authoritarian, Protective, Rejected, Neglected that are based on Kuzgun's

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

** Dr. U.Ü. Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü Öğretim Görevlisi

Scale were identified and 119 items that are suitable for these five subscales were written. Scale was applied to 100 university students and obtained scores analyzed by factor analysis statistical technique and the results were interpreted. As a result of factor analysis as choosing the most highest factor loadings 15 items were chosen for each of the Democratic and Protective Subscales and 10 items were chosen for Authoritarian Subscale. Totally 40 items formed the Parental Attitude Scale. Internal consistency correlations of Parental Attitude Scale was calculated using by Cronbach Alpha Reliability Coefficient. The Reliability coefficient of Democratic Subscale was found as .90 and Authoritarian Subscale was found as .79 and protective Subscale was found as .82. Test-retest reliability was found as .92 for Democratic Subscale, .75 for Protective Subscale, .79 for Authoritarian Subscale. The total correlation between subscales was found -.64 between Democratic and Authoritarian Subscales, .36 between Authoritarian and Protective Subscales.

Key Words: Parental Attitudes, Scale Development.

Aile içi ilişkiler ve ana babanın çocuk yetiştirilirken benimsedikleri yöntemler çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Ana ve babaların çocuklarına gösterdikleri farklı tutumlar çocukların farklı kişilikler geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Bireyin dengeli, uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması veya kaygılı ve nevrotik bir kişiliğin olması içinde yetiştiği aile ortamı ile yakından ilişkilidir. Yapılan bir çok araştırmada çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamının ana-baba-çocuk arasında eşit ilişkilerin yaşandığı temelinde sevgi ve saygı olan demokratik aile ortamı olduğu belirtilmektedir (Johnson ve Medinnus, 1965; Baumrind, 1966). Araştırmalar ana ve babaları demokratik olan gençlerin diğerlerine göre özgüveni yüksek, okulda daha başarılı, daha az kaygılı, depresyona daha az eğilimli olduklarını, ana ve babaları tarafından oldukları gibi kabul edilen çocukların, kendini kabul (Kılıççı, 1981; Güneysu ve Bilir, 1989), topluma uyum sağlama ve benlik saygısı düzeylerini otoriter aile ortamında yetişen çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kızıltan, 1982; Lamborn, Maunts ve diğerleri, 1991). Çocuğa uygulana sıkı disiplin kuralları, eğitimde ceza ve şiddete başvurulması onun özgüvenini düşük, kaygılı ve nörotik bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır. Otoriter aileleri olan gençlerin, itaatkar çevresine körü körüne uyan, okulda başarılı, ancak sosyal ve akademik konularda kendine daha az güvenli (Lamborn ve diğerleri, 1991) depresyona, suçluluğa ve madde kullanımına daha yatkın oldukları bildirilmektedir (Kandel ve Laser, 1969; Pardeck, 1990).

Baumrind tarafından tanımlanan (1966) otoriteye dönük (authoritative) ailelerde ise, otorite, sevgiyle birlikte göreceli olarak kullanılmaktadır. Bu tür ailelerden gelen çocukların başarılı yönelimleri,

özgüvenleri oldukça yüksek olmakta ve problemlı davranışları daha az göstermektedir (Lamborn ve diğerleri 1991).

Çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen diğer ana-baba tutumları ise reddedici, ilgisiz ve aşırı koruyucu tutumlardır. Bu tür ailelerden gelen gençlerin düşük öz saygıları olduğu, ilgisiz ailelerden gelen ergenlerin ise akademik ve sosyal yeterliliklerinin diğer demokratik ve otoriteye dönük tutumları olan ailelerden gelen ergenlere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir. Ailesini aşırı koruyucu olarak algılayan ergenlerin ilgisiz ailelerden gelen çocuklar gibi, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, okuldan kaçma gibi problemlı davranışları olduğu bildirilmektedir (Steinberg, 1990). Ana-baba tutumlarının kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini gözlemleyen araştırmacılar, bu tutumları tanımlamak ve ölçmek üzere çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

Ana-baba tutumlarının ölçülmesinde başlıca iki yöntem uygulanmaktadır: Bunlardan birincisi sistemli gözlem yöntemidir. Bu yöntem uzun zaman aldığı, gözlem ortamı kolaylıkla sağlanamadığı ve gözlemcilerin yetiştirilmesi çok zaman aldığı için ancak küçük yaşlardaki çocukların davranışları ile ilgilenen psikologlarca kullanılmaktadır. Ana-baba tutumlarını ölçmede kullanılan ikinci yöntem ise, envanter uygulamaktır. Ana-baba davranışlarını yansıtan maddelerden oluşan envanterler hem ana babalar hem de çocuklara uygulanabilecek şekilde hazırlanmaktadır. Bu yolla ana babaların hem kendi tutumları hem de çocuklarının ana babalarının tutumlarını nasıl algıladıkları ölçülmektedir.

Türkiye'de ana-baba tutumları ile çeşitli kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemeye çalışan çeşitli araştırmacılar bu amaçla özgün ölçek geliştirmeye veya yabancı ölkelerde bu amaçla geliştirilmiş ölçme araçlarını kültürümüze uyarlayarak kullanma yolunu seçmişlerdir.

Ana-baba tutumlarını ölçmek üzere geliştirilen özgün ölçeklerin ilki Uluğtekin'in (1970) geliştirdiği Ana Baba Davranış Ölçeği'dir. Bu ölçek ana-babaların sevgi değişkenine ilişkin olarak red-kabul; denetim değişkenine ilişkin olarak serbestlik tanıma veya kısıtlama boyutlarıyla ilgili davranışları ölçmektedir. Kuzgun ise (1972) sevgi ve denetim boyutlarını esas alarak demokratik, otoriter, ilgisiz olarak tanımladığı ana-baba tutumlarını ölçmek üzere "Ana-Baba Tutum" ölçeğini geliştirmiştir. Bundan sonra da yabancı ölçeklerden uyarılma ve özgün ölçek geliştirme çabaları devam etmiştir. Bundan sonra da yabancı ölçeklerden uyarılma ve özgün ölçek geliştirme çabaları devam etmiştir. Uyarılma çalışmalarının ilki Schaefer ve Bell tarafından geliştirilen Parental Attitude Research Instrument (PARI)'nin Le Comte ve Öner (1985) tarafından "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği" adı ile Türkçeye uyarlanmasıdır. Bu ölçeğin daha sonra Küçük (1975) tarafından geçerlik çalışmaları yapılmıştır (Öner, 1996).

Uyarlanan diğer ölçekler ise, Rohner Saavedra ve Granum tarafından geliştirilen Parental Acceptance Rejection Questionnaire (PARO) olup anne formu "Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği" adı ile Anjel ve Erkmen (1993) tarafından, çocuk formu ise "Aile Kabul ve Reddedilme Ölçeği" adı ile Erdem (1990) tarafından Türk toplumuna uyarlanmıştır. Birinci ölçek annenin çocuğunu reddetme veya kabullenme olarak gruplanan davranışlarını ikincisi ise çocuğun davranışsal, bilişsel, duyuşsal gelişimini ve kişilik işlevlerini etkileyen anne-çocuk ilişkisini nasıl algıladığını ölçmektedir. Orijinal ölçekte sevgi, ilgisizlik, ihmal ve ayrıştırılmamış reddetme alt ölçekleri vardır. Ancak Türkçe formu tek faktörlüdür (Öner, 1996).

Ülkemizde geliştirilen özgün ölçeklerden diğerleri ise Okman (1979) tarafından geliştirilen Algılanan Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği anneden ayrılabilme, annenin özenetim öğretisi, annenin kişilik özellikleri ve annenin özerklik eğitimi özelliklerini ölçmektedir. Polat (1980) tarafından geliştirilen Anne Baba Tutum Ölçeği (Çocuk Formu) demokratik ve otoriter tutumları, Torun ve Öner (1959) tarafından geliştirilen Aile Tutum Envanteri (Eğitim Formu) demokratik ve otoriter çocuk yetiştirme yöntemlerini, çocukla özdeşleşme, uyma davranışı ve sosyal hareketlilik boyutlarını ölçmektedir (Öner, 1996).

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Yeniden Geliştirilmesi

Aşağıda geçerlik güvenilirlik çalışmaları anlatılacak olan Ana-Baba Tutum Envanteri geliştirilirken Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen Ana-Baba Tutum Envanteri esas alınmıştır. Bu envantere yeni maddeler eklenmiş ve psikometrik çalışmaları Eldeleklioğlu tarafından yapılmıştır.

Kuzgun geliştirdiği ilk envantere ana-baba tutumlarını belirleyen iki değişken olarak "sevgi" ve "denetim" boyutlarını dikkate almış ve boyutlara uygun demokratik, otoriter, ilgisiz alt ölçeklerinden oluşan Ana-Baba Tutum Envanterini geliştirmiştir. Ancak bu alt ölçekler arası korelasyonlar incelendiğinde demokratik tutumu ölçen alt ölçeğin diğerlerinden bağımsız olduğu, buna karşılık ilgisiz ve otoriter alt ölçekleri arasında 0.63 gibi yüksek bir ilişki bulunduğu ve bu iki ölçeğin birbirinden yeterince bağımsız ölçme yapmadığı görülmüştür. Envanterin kararlılık katsayıları da oldukça düşük bulunmuştur (Demokratik: 0.66, Otoriter: 0.59, İlgisiz: 0.64) bu durumda aracın yeterince güvenilir olmadığı sonucuna varılmış olup yeniden ele alınması gereği düşünülmüştür.

Yeni Envanterin Oluşturulması

Geliştirilecek envanterin madde havuzu oluşturulurken, ilk envanterden bazı maddeler olduğu gibi, bazıları yeniden düzeltilerek alınmış ayrıca istekçi, koruyucu ve reddedici ana-baba tutumlarını tanımlayan maddeler de yazılmıştır. Aşağıda yeni hazırlanan envanterle ölçülmeye

çalışılan ana-baba tutumlarını ve bunları ölçeceği düşünülen maddelerin sayıları verilmiştir.

Tablo: I
Ana-Baba Tutumları Alt Ölçekleri ve Madde Sayıları

Ana Baba Tutumları	Madde Sayısı
Demokratik	35
Otoriter	29
Koruyucu-İstekçi	22
Reddedici	15
İlgisiz	18
TOPLAM	119

Maddelere verilen cevaplar, beş basamaklı Likert tipi bir ölçekle derecelenecek şekilde düzenlenmiştir. Her bir madde için verilecek cevaplar "Hiç uygun değil"¹, "Çok az uygun"², "Kısmen uygun"³, "Uygun"⁴, "Tamamen uygun"⁵ şeklindedir.

Faktör Analizi Bulguları

Beş alt ölçekten ve 119 maddeden oluşan Ana-Baba Tutum Ölçeği 1992-1993 öğretim yılı 2. Yarıyılında Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 100 öğrenciye uygulanmış, elde edilen puanlar faktör analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Faktör analizi sonucu maddelerin önemli bir bölümünün, yüksek faktör yükleri ile 1. faktörde toplandığı bunu 2. faktörün izlediği, diğer faktörlere dağılan maddelerin çok az olduğu görülmüştür.

Birinci faktörde yer alan maddeler incelendiğinde faktör yükleri (+) değer alanların demokratik, (-) değer alanların ise otoriter tutumu yansıtan maddeler olduğu görülmüştür. Bu bulgu içten, sevgiye dayalı ve iç denetime önem veren demokratik tutumun sevgisizlik ve katı disiplin ile nitelenen otoriter tutumun tersi olduğu yolundaki gözlem ve görüşlere uygun düşmektedir.

Birinci faktörde yer alan maddelerden faktör yükü en yüksek 15 madde demokratik tutumu ölçen maddeler olarak seçilmiştir. Bu faktörlerde negatif değer taşıyan fakat faktör yükleri yüksek olan 10 madde ise otoriter tutumu ölçen maddeler olarak alınmıştır. İkinci faktöre Koruyucu-İstekçi Tutum Ölçeği adı verilmiştir. Bu alt ölçekte de 15 madde vardır.

Tablo II de Ölçeğin alt ölçeklerinden alınan panların Ortalama ve Standart Sapmaları görülmektedir.

Tablo: II
Ana Baba Tutum Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Ana Baba Tutumları	X	S	T
Demokratik	45.50	9.24	13
Koruyucu-İstekçi	30.13	7.42	14.77
Otoriter	16.28	4.76	24.50

Demokratik tutumu ölçen maddelerden alınan puanların en yüksek olduğu, bunu sırasıyla Koruyucu-İstekçi ve Otoriter tutumu ölçen maddelerden alınan puanların izlediği görülmektedir. Bu bulgu deneklerin genellikle anne babalarını demokratik olarak algıladığını, anna babayı soğuk, ilgisiz ve katı olarak algılama eğiliminin daha az olduğunu göstermektedir. Bu da gözlem ve araştırma bulgularına uygun düşmektedir (Kağıtçıbaşı 1991, Bilal 1984, Kuzgun 1972).

Anne-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirliği

Anne Baba Tutum Ölçeğini oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları Cronbach Alpha kararlılık katsayıları ise Pearson Momentler çarpım formülü ile hesaplanmış bulunan değerler Tablo III te gösterilmiştir.

Tablo: III
Anne Baba Tutumlarının İç Tutarlılık ve Kararlılık Katsayıları

Ana Baba Tutumları	İç Tutarlılık Katsayısı	Kararlılık Katsayısı
Demokratik	.89	092
Koruyucu-İstekçi	.82	.75
Otoriter	.78	.79

Elde edilen değerler ölçeğin oldukça kararlı bir ölçme yaptığını göstermektedir. Sonuç olarak, Ana Baba Tutum ölçeğinin bu haliyle iki faktörden oluştuğunu bunlardan birinin demokratik, diğerinin koruyucu-istekçi tutumları ölçen maddelerden oluştuğu söylenebilir.

Birinci faktörde yer alan negatif işaretli maddeler tersinden puanlanıp demokratik puanlara katılabileceği gibi otoriter alt ölçek oluşturmak üzere de kullanılabilir. Her iki ölçek maddeleri incelendiğinde çocuğa karşı sevgi ve ilgiyi göstermek bakımından aralarında ortak bir yön olduğu, ancak uygulanan denetim bakımından farklılaştığı söylenebilir. Bu bulgu Türk ana babalarında çocuğa karşı gösterilen sevginin yaygın bir özellik olduğu yolundaki diğer araştırma bulgularını ve gözlemleri destekleyici niteliktedir (Kağıtçıbaşı, 1991). Demokratik anne baba sevgiyle birlikte içten denetime

ağırlık veren bir tutum izlerken, koruyucu-istekçi ana babalar çocuğun davranışlarını kısıtlamakta ve sevgiyi koşullu olarak vermektedir.

Bu alt ölçeklerden demokratik alt ölçek Roe (1957) nun Kabul edici (Acceptance) ana baba tutumunu, koruyucu-istekçi alt ölçek çocuğun üzerine düşen (Concertation) ana babaların davranışlarını temsil eden maddeleri içermektedir. Roe nun reddedici (Avoidence) ana baba tutumunu ise 1. faktörde negatif değer alan maddelerle ölçülmektedir.

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Geçerliliği

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin maddeleri yazılırken daha önce geçerlik ve güvenilirlikleri yapılmış olan Ana Baba Tutum ölçekleri incelenmiş ve sorular aynı formda hazırlanarak böylece ölçeğin mantıksal geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca alt ölçekler arası ilişkiler hesaplanmış ve bulgular Tablo IV te gösterilmiştir.

Tablo: IV
Ana Baba Tutum Ölçeğinin Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar

Alt Ölçekler	Demokratik	Koruyucu-İstekçi
Demokratik	---	---
Koruyucu-istekçi	-0.13	---
Otoriter	-0.64	-0.36

Tabloda görüldüğü gibi, Demokratik alt ölçek panları ile Koruyucu-İstekçi alt ölçek puanları arasında -0,13 lük bir ilişki bulunmuştur. Demokratik tutum çocuğa koşulsuz sevgi ve saygı gösterme ve onu kendini yönetmeye teşvik etme ile karakterize edilebilmektedir. Buna karşılık koruyucu-istekçi tutum çocuğun üzerine aşırı düşen, ancak gösterilen sevgiyi koşula bağlayan davranışları kısıtlayan, onun karar verme özgürlüğünü kısıtlayan ana baba davranışlarını yansıtan davranışlardan oluşmaktadır. Ancak bu iki tutum arasında çocuğa gösterilen ilgi bakımından ortak bir yön olduğu söylenebilir. İlişkinin negatif yönde fakat çok güçlü olmayışı bu iki alt ölçek arasındaki bir benzerlikten kaynaklanmış olabilir.

Demokratik tutumu ölçen alt ölçek ile otoriter tutumu ölçen alt ölçek puanları arasında-0.64'lük yüksek negatif ilişki bu iki tutumu hem sevgi hem de kontrol değişkenleri açısından birbirinin zıttı olan bu davranış boyutlarının bu ölçeklerle ölçülebildiğinin işaretidir.

Koruyucu-istekçi alt ölçek puanları ile otoriter alt ölçeğinden alınan puanlar arasındaki korelasyon katsayısı 0.34 olarak bulunmuştur. Çocuğun davranışlarını kısıtlama bakımından ortak davranışlar içeren bu iki tutum

arasında olumlu ilişki bulunması beklenen yöndedir. Buna karşılık sevgi ve ilgi gösterme bakımından bu iki tutum arasında fark oluşu ilişkinin bu düzeyde kalmış olmasına yol açmış olabilir.

Bu haliyle ölçeklerin birbirinden az çok bağımsız ölçme yapabildiği başka bir deyişle ölçeğin yapı geçerliliğinin olduğu söylenebilir. Ölçeklerin geçerliliğinin diğer bir kanıtı da tanımlanan ana baba tutumlarının bazı değişkenlerle beklenen ilişkiyi gösterip göstermediğine bakmaktadır. Ana baba tutumları ile ilişkili olabilecek değişkenlerden biri de karar verme tarzlarıdır. Bu düşünce ile ana baba tutumları ve karar verme tarzları arasındaki ilişkiyi inceleyen Eldeleklioğlu (1996) mantıklı karar verme ile demokratik ana baba tutumu arasında olumlu ilişki, otoriter ana baba-tutumu arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Demokratik aile ortamlarının ergenlerin fikirlerine ve onların özgürce seçim yapabilmelerine izin veren destekleyici ortamlar olduğu, baskıcı ve aşırı koruyucu ortamların ise gençlere bu fırsatın verilmediği, dolayısıyla karar verme becerisinin gelişmesini engelleyici ortamlar olduğu düşünülürse bu tutumları ölçen maddeler ile belirtilen karar verme tarzları arasındaki ilişkilerin beklenen yöne olması bu maddelerin geçerliliğinin bir kanıtı sayılabilir.

KAYNAKLAR

1. BAUMRIND, D.: (1996). Effects of Authoritative Parental Control On Child Behaviors. *Child Development*, 37, 887-907.
2. BAUMRIND, D.: (1980). New Directions in Socialization Research. *American Psychologist*, 35, 639-652.
3. BİLAL, G.: (1984). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeyine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
4. GÜNEYSU S., BİLİR, Ş.: (1988). Üniversite Gençlerinin Kendini kabul Düzeyine Algılanan Ana Baba Tutumlarının Etkisi. *Psikoloji Dergisi*. Cilt VI, 22, 127-132.
5. JOHNSON, R.C, G, R.; Medinnus. (1965). *Child Psychology and Development*. New York: John Willey and Sons.
6. KAĞITÇIBAŞI, Ç.: (1991). *İnsan, Aile, Kültür*. Remzi Kitabevi (2. Basım), İstanbul.
7. KANDEL, D., LESSER, G.R.: (1969). Parent Adolescent Relationship and Adolescent Independence in the United States and Denmark. *Journal of Marriage and the Family*.31, 348-58.

8. KILIÇCI, Y.: (1981). Üniversite Öğrencilerinin Kendilerini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
9. KIZILTAN, G.: (1982). Üniversite Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Etmenler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
10. KUZGUN, Y.: (1972). Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
11. LAMBORN, S. MOUNTS, N. STEINBERG, L. DORNBYSCH, S.: (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents for Authoritatives, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. *Child Development*. 62, 1049-1065.
12. ÖNER, N.: (1996). *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (2. Basım), İstanbul.
13. PARDECT, J. A., PARDECT, J.T.: (1990). Family Factors Related to Adolescent Autonomy. *Adolescence*. XXV, 310-1319.
14. STEINBERG, L.: ve Ark. (1990). *Autorotative Parenting and Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches*. National Center on Effective Secondary Schools, Madison. WI.
15. ROE, A.: (1956). Early Determinants of Vocational Choice. *Journal of Counseling Psychology*. 4,212-217.